

Прібиткова Н.О.

*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності Харківського
національного університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У БОРОТЬБІ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ НА ГРУНТІ НЕНАВИСТІ

Злочини на ґрунті ненависті заподіюють шкоду як особистим свободам громадян, так і громадській безпеці. Безкарність таких злочинів ставить під сумнів верховенство права. Все більше країн визнає, що насильницькі злочини на ґрунті ненависті можуть загрожувати національній безпеці.

До 2005 року рівень злочинів на ґрунті ненависті в Україні залишався порівняно невисоким і не перевищував інші посттоталітарні країни. Він був меншим, ніж в інших країнах Центральної та Східної Європи – Болгарії, Румунії, Польщі, Угорщині, Чехії, Словаччини, балканських країнах тощо. Але в 2005 році активізувалися різні молодіжні неформальні об'єднання, діяльність яких спрямована на насильницькі дії на ґрунті расової та національної ворожнечі, зокрема скінхеди («бритоголові»). Ці войовничо і агресивно налаштовані молоді люди, які часто використовували нацистську символіку, нападали на людей неслів'янської зовнішності, як мешканців України, так й іноземців, в тому числі, вихідців з Азії, Африки, Середнього Сходу, Кавказу – іноземних студентів, шукачів притулку, біженців та іммігрантів, бізнесменів, туристів. Жертвами нападів стали також декілька працівників посольств та представництва ООН, а також члени їх родин [1].

Упереджене ставлення, що стає причиною злочинів на ґрунті ненависті, є дуже різним. Люди можуть зазнавати нападів внаслідок своєї «расової» приналежності, сексуальної орієнтації чи через інші фактори. Часто жертвами злочинів на ґрунті ненависті стають люди з психічними або фізичними вадами,

а також мігранти. Крім цього, важливо пам'ятати, що мотиви злочинів на ґрунті ненависті часто можуть поєднуватися з іншими факторами, то ж злочин, наприклад, може мати ознаки расизму та матеріального збагачення. Злочин на ґрунті ненависті необов'язково передбачає відчуття «ненависті» – будь-який злочин, викликаний упередженим ставленням, вважається злочином на ґрунті ненависті.

Злочини на ґрунті ненависті можуть бути скоєні особами, які раніше не притягалися до відповідальності за дії, вчинені з мотивів упередженого ставлення, або іншу злочинну діяльність. Незважаючи на поширену думку, злочини на ґрунті ненависті не завжди скоюють представники крайніх правих груп або ідеологічних рухів. Саме тому злочини на ґрунті ненависті є надзвичайно складним явищем, яке важко розпізнати та забезпечити належне реагування.

Правозахисні організації та об'єднання національних меншин стверджують: настрої «нетерпимості до іншого» в українському суспільстві з року в рік зростають, і їх прояви вже набули в Україні масштабного й системного характеру [2].

Незважаючи на те, що основна відповідальність за боротьбу зі злочинами на ґрунті ненависті покладається на місцеві та центральні органи влади, діяльність громадських організацій може кардинально вплинути на рішення уряду щодо необхідності боротися зі злочинами на ґрунті ненависті, а також на вибір методів реагування.

Багато громадських організацій збирають інформацію та узагальнюють дані про факти, які пов'язані зі злочинами на ґрунті ненависті. Інформація, отримана громадськими організаціями, включаючи результати опитувань, може відображати змінні моделі насильства, в тому числі відносно того, проти кого направлені злочини на ґрунті ненависті, хто їх вчиняє та чи існує необхідність у вжитті невідкладних превентивних заходів. Ця інформація може бути корисною для правоохоронних органів та громадських організацій при розробці довгострокових планів реагування на злочини та їх попередження. Такий збір

та аналіз даних разом з активною пропагандистською діяльністю можна, у свою чергу, використати для формування політики на всіх рівнях місцевих та центральних органів влади [3].

Громадські організації можуть боротися зі злочинами на ґрунті ненависті різними способами, зокрема шляхом:

- роботи з урядом над вдосконаленням законодавства;
- моніторингу та звітування про інциденти;
- представлення інтересів постраждалих внаслідок злочинів на ґрунті ненависті, особливо у якості посередників з органами влади;
- надання практичної допомоги жертвам злочинів на ґрунті ненависті, наприклад, юридичне консультування, надання рекомендацій та інших послуг;
- підвищення рівня обізнаності щодо наявної дискримінації, нетерпимості та злочинів на ґрунті ненависті;
- проведення кампаній для здійснення заходів, спрямованих на боротьбу зі злочинами на ґрунті ненависті.

Вони можуть також відстежувати реагування правоохоронних органів, прокурорів та суддів на злочини на ґрунті ненависті та періодично оприлюднювати відповідну інформацію. Це створює основу для відстеження громадянським суспільством дій уряду, а також допомагає переконатися, що злочини на ґрунті ненависті не залишаються безкарними [4].

Крім цього, громадські організації відіграють важливу роль у створенні каналів для подачі скарг на працівників правоохоронних органів, забезпечуючи дотримання заходів безпеки з метою збереження конфіденційності, якщо жертвам бракує довіри до органів влади. Окрім можливості представляти жертв під час подання скарг до офіційних антидискримінаційних органів або прокуратури, громадські організації також можуть подавати скарги на дискримінаційні дії (включаючи насильство) з боку працівників правоохоронних органів.

Слід відмітити, що громадські організації також можуть допомагати у підготовці та проведенні навчальних курсів для працівників правоохоронних

органів з питань протидії загрозі вчинення злочинів на ґрунті ненависті як на місцевому, так і на національному рівнях. Навчання може включати наступні теми: ознаки злочинів на ґрунті ненависті (як розпізнати злочин на ґрунті ненависті), культурні та гендерні фактори під час бесіди з потерпілими, питання терпимості. Навчання має бути обов'язковим для працівників правоохоронних органів, які відповідають за розслідування та реагування на інциденти та злочини на ґрунті ненависті. У деяких країнах державні навчальні заклади, які готують майбутніх працівників правоохоронних органів, почали включати до своїх навчальних програм основні принципи боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті [5].

Повага та рівні права усіх громадян є необхідними передумовами існування будь-якого стабільного суспільства. Злочини, спричинені упередженим ставленням до певних особливостей людини, не відповідають цим цінностям. Уряди держав повинні усвідомлювати, що безкарність злочинів на ґрунті ненависті становить серйозну загрозу національній безпеці, оскільки окремі інциденти можуть перерости у громадські заворушення. У найбільш екстремальних випадках вони можуть призвести до розв'язання війни як всередині країни, так і за її межами. Втім, незважаючи на те, що основна відповідальність за попередження злочинів на ґрунті ненависті та покарання злочинців покладається на державу, громадські організації довели, що відіграють важливу роль у розірванні цього кола насильства.

Список літератури:

1. Європейська комісія проти расизму та нетерпимості. Третя доповідь по Україні. Страсбург: CRI (2008)4, 2008, п. 117.

2. Кількість злочинів на ґрунті ненависті в Україні зростає // Новини Асоціації українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів від 14.05.12 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://umdp1.info/index.php?id=1336994049>

3. Злочини на ґрунті ненависті в Україні.– Харків: Права людини, 2012 р.– 272 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://library.khpg.org/files/docs/1339735328.pdf>

4. Злочини на ґрунті ненависті: попередження та реагування: інформаційно-практичний посібник для громадських організацій у регіоні ОБСЄ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/node/180336?download=true>

5. Законодавство у сфері боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті: практичний посібник / Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/node/180131?download=true>